

EDWARD LOTKO

Wyrazy zdradliwe w języku polskim i czeskim

1. Lingwiści i teoretycy przekładoznawstwa, zajmujący się różnymi typami homonimii międzyjęzykowej i zjawiskami interferencji językowej, używają niejednolitej terminologii odnośnie zjawiska, które pragniemy tutaj szczegółowiej omówić (np. O. Radina, 1975; J. Hladký, 1990, W. W. Akulenko, 1969; K. H. Gottlieb, 1985; H. Kühnel, 1987). Pod wpływem metaforycznego francuskiego oznaczenia „faux amis du traducteur” powstały w różnych językach mniej dogodne terminy: polskie „fałszywi przyjaciele tłumacza”, czeskie „falešní přátelé překladatele”, rosyjskie „ložnyje družja pieriewodczika”, niemieckie „falsche Freunde des Übersetzers” itp. W polskiej literaturze proponowano jeszcze inne terminy, np. „odpowiedniki pozorne” (L. Zaręba, 1980), „heterofemia międzyjęzykowa”, „złudne odpowiedniki” (Z. Grosbart, 1982). W czeskiej terminologii lingwistycznej i translatorskiej ustalili się już termin „zrádná slova” (polskie „wyrazy zdradliwe”).

1.1. Pojmowanie terminu „wyraz zdradliwy” jest zależne od pokrewieństwa badanych języków. W językach genetycznie odległych, np. w języku czeskim i angielskim lub czeskim i francuskim (zob. J. Hladký, 1990; O. Radina, 1975), zdradliwość wyrazów dotyczy słownictwa międzynarodowego, wywodzącego się najczęściej z języków klasycznych. Natomiast w genetycznie bliskich językach, jakimi są język polski i czeski, zjawisko to dotyczy nie tylko wyrazów pochodzenia obcego, ale głównie wyrazów rodzimych, które mogą być neutralne lub stylistycznie nacechowane. Wyrazami zdradliwymi są więc dla nas takie rodzime i obce jednostki leksykalne, które są w obu badanych językach formalnie zgodne lub podobne, ale znaczeniowo lub/i stylistycznie odrębne.

2. Wyraz można traktować bądź jako jednostkę systemu leksykalnego, utrwalonego w słowniku normatywnym danego języka, bądź jako jednostkę tekstu. Podwójny modus mają również wyrazy zdradliwe, istnieją więc wyrazy zdradliwe systemowe i wyrazy zdradliwe tekstowe. Zdradliwość systemowa nie musi się pokrywać ze zdradliwością tekstową. Tekst może zdradliwość znaczeniową zmniejszyć lub usunąć, ale może ją również zwiększyć. Na przykład pol. *ojciec* – czes. *otec* są znaczeniowo ekwiwalentne, ale w niektórych tekstach, zwłaszcza stylu mówionego, używa się w języku czeskim częściej zamiast rzeczownika *otec* wyrazy *táta*, *tatínek*. Wyrazy pol. *ojciec* – czes. *otec* mogą więc być w niektórych tekstach zdradliwe, chociaż ich znaczenie w słownikach jest identyczne.

2.1. Podobna sytuacja jest z parą wyrazów pol. *ziemia* – czes. *země*. Oba wyrazy są znaczeniowo ekwiwalentne, ale rzeczownik *ziemia* występuje w polskich tekstach częściej, ma więc inną dystrybucję. Na przykład w powieści B. Prusa „Placówka” wyraz *ziemia* należy tłumaczyć na język czeski częściej jako *půda* (nie jako *země*). Zdradliwość wyrazów nie musi więc wynikać z różnic systemowych badanych języków, ale może powstać również w konkretnym użyciu danych leksemów w tekście. Warto tutaj przytoczyć słowa M. Wiśłowskiej, doświadczonego tłumacza literatury pięknej: „Wiem z własnego i cudzego doświadczenia, że najłatwiej potknąć się nie na słowie trudnym, wyszukany, należącym do terminologii specjalistycznej, lecz właśnie na tym najprostszym, nie budzącym podejrzeń, niby to znanym i zrozumiałym, ale – czy to przez podobieństwo dźwiękowe, czy to przez afiliację znaczeniową – stanowiącym właśnie niebezpieczną pułapkę”, (zob. E.. Balcerzan, 1977, s. 436).

3. Wyrazy zdradliwe, podobnie jak i inne jednostki leksykalne, są albo monosemiczne, albo polisemiczne. Tych drugich jest o wiele więcej. Istnieją więc pary wyrazów zdradliwych całkowicie odrębnych semantycznie (1), albo takie pary wyrazów, których zdradliwość przejawia się tylko w niektórych znaczeniach, natomiast inne znaczenia tych jednostek polisemicznych są zgodne, korelują wzajemnie (2).

Ad (1)

pol. ciekawý	– czes. tělavý	pol. chata	– czes. chata
1. zvědavý	1. niestały	1. chalupa	1. domek weekendowy
2. zajímavý	2. chem. lotny	2. pot. byt, dům	2. schronisko górskie

Ad (2)

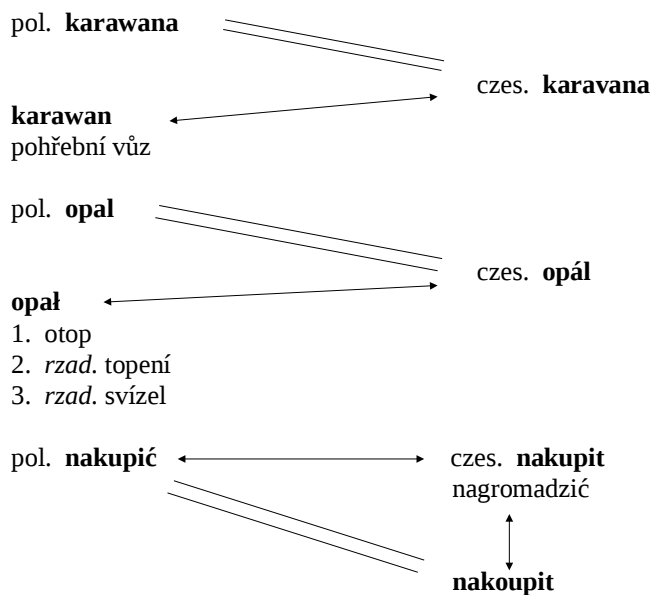
pol. spis	– czes. spis	pol. styk	– czes. styk
1. seznam	1. dokument	1. dotyk	1. stosunek
2. sčítání	2. <i>ksižk.</i> dzieło	2. pomezí	2. styk
	3. rzad. spis	3. <i>elektr.</i> kontakt	3. <i>ekon.</i> obrót

3.1. Jak wynika z podanych przykładów, wśród polisemicznych wyrazów zdradliwych można wydzielić dwie kategorie: całkowicie zdradliwe wyrazy (wszystkie znaczenia porównywanych leksemów są odrębne) oraz częściowo zdradliwe wyrazy (niektóre znaczenia porównywanych leksemów są zgodne, inne się różnią). Wyrazy częściowo zdradliwe są bardziej zależne od kontekstu i stanowią większą pułapkę dla użytkownika języka.

3.2. Wyrazy zdradliwe mogą być nie tylko polisemiczne, ale także homonimiczne. Z reguły o homonimii chodzi tylko w jednym z języków, np.

pol. para I	– czes. pára	pol. staw	– czes. stav I
pára	1. para	1. rybník	1. stan
	2. mgła	2. <i>anat.</i> kloub	2. warstwa
para II			stav II
pár			włók. krosno

3.3. Warto jeszcze zwrócić uwagę na to, że przyczyną zdradliwości wyrazów w języku polskim i czeskim może być związek paranimiczny między leksemami wewnątrz jednego języka. Ten bardziej złożony związek między wyrazami można przedstawić w następujący sposób:

4. Z naszej definicji wyrazów zdradliwych wynika, że zdradliwość dotyczy nie tylko znaczenia leksykalnego, ale również zabarwienia stylistycznego wyrazów. Obok wyrazów zdradliwych nienacechowanych stylistycznie istnieją więc wyrazy zdradliwe różniące się zabarwieniem stylistycznym. Nosicielem cechy stylistycznej jest bądź cała jednostka leksykalna (1), bądź też tylko niektóre ze znaczeń wyrazów polisemicznych tworzących pary (2). Np.

Ad (1)

pol. **biedny**
 1. chudý, nemajetný
 2. skromný
 3. nešťastný

– czes. **bídny** expr.
 1. nędzny
 2. nikczemny

kazić przestar.
 kazit, demoralizovat

– **kazit**
 1. psuť, demoralizować
 2. unicestwiać

Ad (2)

pol. **barak**
 barák

– czes. **barák**
 1. barak
 2. *expr.* dom
 3. *expr.* rudera

bezcenny

velmi cenný

– **bezcenný**

1. bezwartościowy
2. nieważny
3. *przestarz.* bardzo cenny

4.1. Niemalą grupę tworzą wyrazy, które w obu językach są znaczeniowo identyczne, ale różnią się tylko zabarwieniem stylistycznym. Przy tłumaczeniu tekstów zawierających ten typ wyrazów zdradliwych może dojść do nieadekwatnego posunięcia stylistycznego tekstów w języku docelowym. Chodzi np. o następujące pary wyrazów:

pol. **apetyt** ,chuť‘**bezcynny** ,nečinný‘**cyrkiel** ,kružidlo‘**chory** ,nemocný‘**filc** ,plstř‘**wiosna** ,jaro‘**wieczera** ,ksiązk. (neutr. **kolacja**)**wojak** pot. żart. (neutr. **żołnierz**)czes. **apetit** pot.**bezčinný** przestarz.**církľ** przestarz.**chorý** książ.**filc** pot.**vesna** książ. poet.**večeřé****voják**

5. specjalną grupę wyrazów zdradliwych w języku polskim i czeskim tworzą wyrazy obcego pochodzenia. Leksemy obce przenikają głębiej do systemu leksykalnego współczesnej polszczyzny. W wyniku tego spora ich ilość należy do neutralnych środków języka polskiego. W przeciwieństwie do tego, znaczna część wyrazów obcego pochodzenia jest w języku czeskim nacechowana (chodzi np. o słowa przestarzałe, książkowe, ekspresywne itp.), lub wcale dziś nie należy do czeskiego języka literackiego (np. niektóre germanizmy). Por. np.

pol. **gust****egzamin****hamować****grunt****szturm****awansować**– ches. **gusto** pot.**examen** przestarz.**hamovat** przestarz.**grunt** przestarz. ekspr.**šturm** przestarz. ekspr.**avansovat** pot.

5.1. Dalej obserwujemy, że dość często wyrazy obcego pochodzenia w języku polskim mają, w porównaniu z językiem czeskim, bardziej rozbudowane spektrum znaczeniowe. Mogą więc być niebezpieczne dla użytkownika czeskiego również z punktu widzenia semantycznego. Np. **pilot** w języku polskim jest nie tylko odpowiednikiem czeskiego **letec**, ale również **navigátor** (**pilot portowy** - **přístavní navigátor**) oraz **průvodce** (**pilot turystów zagranicznych** - **průvodce zahraničních turistů**). Podobnie słowo **gabinet** w języku polskim odpowiada czeskiemu **ordinace** (**gabinet dentystyczny** - **zubní ordinace**) i **salón** (**gabinet kosmetyczny** - **kosmetický salón**). Wyraz **konkurencja** w języku polskim oznacza to samo, co w języku czeskim **konkurence**, ‘soutěžení’, ale jest również odpowiednikiem czeskiego **závod** (**konkurencja narciarska** - **lyžařský závod**) itp. Ogólnie można stwierdzić, że podana wyżej cecha zbliża język polski do języków zachodnich lub do tych, z których zostały wyrazy obce zapożyczone.

6. Pojęcie wyrazów zdradliwych można poszerzyć. W porównywanych językach mogą występować również wyrazy morfologicznie zdradliwe. Przyczyną tej gramatycznej zdradliwości są np. różnice w rodzaju gramatycznym rzeczowników obcego pochodzenia. Spora ilość zapożyczonych rzeczowników jest w języku czeskim rodzaju żeńskiego, natomiast ich odpowiedniki w języku polskim należą do kategorii rzeczowników męskich, por. czes. **univerzita** – pol. **uniwersytet**, **fakulta** – **fakultet**, **banka** – **bank**, **adresa** – **adres**, **etapa** – **etap**, **gotika** – **gotik**, **fronta** – **front**, **freska** – **fresk**... Należą tutaj również wyrazy pochodzenia francuskiego, które mają w obu językach identyczną formę (nie posiadają żadnego sygnału rodzajowej odrębności): czes. **apanáz** – pol. **apanaż**, **bandáž** – **bandaż**, **garáž** – **garaż**, **menáž** – **menaż**, **montáž** – **montaż**...

6.1. Gramatyczna zdradliwość wynika jeszcze z innych odrębnych właściwości gramatycznych wyrazów. Na przykład niemałe różnice w łączliwości (walencji) wyrazów języka polskiego i czeskiego mogą również być źródłem zdradliwości gramatycznej tych właśnie wyrazów. Nie chodzi tu tylko o odrębną walencję czasowników (1), ale także przymiotników (2):

Ad (1)

pol. chcieć czego	czes. chtít něco
žádat czego	žádat něco
očekívat czego	očekávat něco
potřebować czego	potřebovat něco
nauczyć się czego	naučit se něčemu něco

Ad (2)

pol. dostępny dla kogo	czes. dostupný komu
podobny do kogo	podobný komu
niebezpieczny dla kogo	nebezpečný komu
adekwatny do czego	adekvátní čemu

7. Źródłem zdradliwości wyrazów może być również ich odrębna kombinatoryka (kolokacja) w porównywanych językach. Zdradliwość kolokacyjna dotyczy terminologicznych (1) i nieterminologicznych (2) połączeń wyrazowych. Por. np.

Ad (1)

pol. laboratorium ciepłe	czes. aktivní laboratoř
lakier piecowy	vypalovací lak
ścierniwo niezwiązane	volné brusivo
stal zbrojeniowa	betonářská ocel
szlifowanie wykańczające	jemné broušení

Ad (2)

pol. wygłosić przemówienie	czes. pronést proslov
postawić pytanie	polozit otázku
górnolotny styl	vysoký styl
zła jakość	špatná kvalita
wolna jazda	pomalá jízda

7.1. Jak widać z przykładów, tłumacz musi dokładnie opanować nie tylko izolowane leksemy w jednym i drugim języku, ale musi znać często skomplikowane związki semantyczno-syntagmatyczne, zachodzące między danymi leksemami. Słusznie podkreśla

H. Lebedziński (1981, s. 20), że „przekładamy nie słowa, lecz treści, sedno przekładu stanowi właściwie nie tłumaczenie <D>, lecz zastępowanie oznaczeń oryginału oznaczeniami przekładu, które by w miarę możliwości wyrażały zespół desygnatów jeśli nie tożsamy, to maksymalnie bliski desygnatom wyrażonym oznaczeniami oryginału”.

7.2. Związki kolokacyjne, tak ważne dla dobrego opanowania języka obcego, są z jednej strony zależne od systemu leksykalnego języka, z drugiej zaś wynikają z konwencjonalnych warunków posługiwania się językiem. Na przykład wyrazy pol. **kostium** – czes. **kostým** mają odrębną kombinatorykę, chociaż są znaczeniowo ekwiwalentne, por. pol. **kostium teatralny, karnawałowy...** – czes. **divadelní, karnevalový kostým...**, ale **kostium gimnastyczny, narciarski, kąpielowy...** – **gymnastický, lyžařský, koupací úbor**. Poniekąd inną sytuację ilustruje para wyrazów pol. **deska** – czes. **deska**. Z definicji słownikowych wynika, że deska w języku czeskim może być nie tylko z drewna, ale również z innego materiału. Stąd też różnice w kolokacji: obok zgodnych połączeń typu czes. **dubová deska** – pol. **deska dębowa** istnieją odrębne połączenia typu czes. **palubní deska** – **tablica przyrządów pokładowych**, **mramorová deska** – **plyta marmurowa, gramofonová deska** – **plyta gramofonowa** itp.

7.3. W niektórych wypadkach nie wystarczy znać semantycznych odpowiedników poszczególnych leksemów oraz ich kolokacji. Konieczna jest również znajomość ich postaci morfologicznych. Na przykład badania konfrontatywne wykazały (T. Orłóś, 1985), że w polskim połączeniach „przymiotnik + rzeczownik” przymiotnik występuje w postaci komparatywu trzykrotnie częściej aniżeli w ekwiwalentnych połączeniach czeskich, por. pol. **grubsza robota** – czes. **hrubá práce, grubsze wykroczenie** – **hrubé provinění, grubsza forsa** – **těžké prachy, grubsza gra** – **vysoká hra** itp. Trzeba jeszcze dodać, że błędy kolokacyjne „są typowym objawem zwłaszcza zaawansowanego etapu opanowania języka obcego” (A. Szulc, 1984, s. 114).

8. Niemały problem translatorski tworzą wyrazy zdradliwe w tekstach literackich, zwłaszcza poetyckich, ponieważ teksty te odznaczają się metaforycznym sposobem wyrażania oraz większym naciskiem na konotatywną funkcję poszczególnych leksemów. Oprócz tego poezję tłumaczą często poeci, którzy nie zawsze mają opanowany język oryginału i dlatego używają tzw. tłumaczenia głoskowego (fonetycznego). Na ten fakt zwrócił uwagę O. Bartoś (1986, s. 109), analizując krytycznie tłumaczenia poezji polskiej na język czeski, których dokonał J. Pilař. Krytyk wprost stwierdza, że „Pilař má sklon řadu polských slov převádět hláskově, proto zde užívá místo polského **dziwy** české **divy**, ačkoli lépe by bylo užít slova **kouzla, zázraky** (na jiných místech překládá **biedny** vždy jako **bídny, powietrze** – jako **povětrí** atp.)”. Na podobne, wręcz niepojęte błędy w tłumaczeniach poezji czeskiej na język polski napotykały np. u W. Bunikiewicza (Z. Niedziela, 1964). Tłumacz ten przekłada np. czes. **kolem** polskim wyrazem **kolem** zamiast **wokół** lub **wkoło**, czes. **vlast** tłumaczy jako **właść** zamiast **ojczyzna** itp.

8.1. Błędy w tłumaczeniu tekstów poetyckich, zwłaszcza zawartych w nich wyrazów zdradliwych, mogą wyraźniej wystąpić w dwujęzycznych wydaniach. Potwierdza to rosyjsko-polskie wydanie wierszy M. Gumiłowa, A. Achmatowej i O. Mendelsztama w zbiorze pt. „Akme znaczy szczyt” (Warszawa 1986, z rosyjskiego tłumaczył L. Lewin). Recenzent tego zbioru poetyckiego Z. Podgórzec (1987, s. 93) kwalifikuje wiele błędnie przetłumaczonych wyrazów zdradliwych jako „oburzające przestępstwo kulturowe” i sugestywnie dodaje, że jest to nie tylko skandal, ale „wręcz zbrodnia dokonana na poezji”.

8.2. Chociaż teksty literatury fachowej odróżniają się wyraźnie od tekstów literatury

pięknej, to i w nich istnieje problem odpowiedniego tłumaczenia wyrazów zdradliwych. Błędy popełniają głównie ci tłumacze tekstów fachowych, którzy nie znają dokładnie znaczeń niektórych wyrazów, „ale którym coś one niejasno swoim brzmieniem przypominają, więc czy nie prościej dać przekład zgodny w przybliżeniu fonetycznie z oryginałem, niż grzebać się w słownikach?” (A. Voellnagel, 1980, s. 81–82). Dla ilustracji podamy przykłady takich błędnych tłumaczeń:

(1) *V současné době vyrábí **veloprůmysl** víc jak 100 typů jízdních kol. Obecnie **wielki przemysł** wytwarza ponad 100 typów rowerów.* (Poprawnie: *Obecnie **przemysł rowerowy** wytwarza ponad 100 typów rowerów.*)

(2) *Pohon lisu je **jednostkový**. – Napęd prasy jest **jednostkowy**.* (Poprawnie: *Prasa ma napęd **indywidualny**.*)

9. Większość wyrazów zdradliwych wywodzi się ze wspólnej podstawy językowej. Dopiero w ciągu autonomicznego rozwoju mogły poszczególne słowa w jednym języku otrzymać nowe znaczenia i zająć nowe miejsca w systemie leksykalnym, a w drugim, pokrewnym języku te znaczenia mogły rozwijać się w innym kierunku. I dlatego też dzisiaj w językach pokrewnych istnieją te same lub przynajmniej formalnie bliskie słowa, które mają częściowo lub zupełnie odmienne znaczenia ewentualnie również odrębne zabarwienie stylistyczne (D. Żiwanowicz, 1975).

9.1. Jest rzeczą ciekawą, że nawet wzajemne zapożyczenia leksykalne z jednego języka do drugiego nie muszą prowadzić do zbliżenia danych języków. Świadczą o tym np. niektóre polskie zapożyczenia w języku czeskim (zob. T. Orłós, 1987), które dopiero w późniejszym okresie rozwoju zmieniły swoje znaczenie. Por.

pol. **odezwa**
proklamacje, výzva

postęp
1. pokrok, zdokanalození
2. rozšíření

powszechny
1. obecný, veřejný
2. každodenní

wycisk
otisk

odległy
1. odlehlý
2. vzdálený

– czes. **odezva**
1. echo, oddźwięk
2. rzad. odpowiedź

postup
1. postępowanie
2. metoda

povšechný
1. ogólny
2. pobieżny

výtisk
1. egzemplarz
2. przestarz. wycisk

odlehlý
1. odległy
2. mało znany, obcy

9.2. Niemało polskich pożyczek znalazło się z biegiem czasu na peryferiach czeskiego systemu leksykalnego. W ten sposób powstały stylistycznie zdradliwe wyrazy typu:

język polski
całkowity, celkový ‘
codzienny, každodenní ‘
dostęp, přístup ‘
dumać, přemýšlet ‘

język czeski
celkovitý przestarz.
codenní przestarz.
dostup rzad.
dumat książ.

konny, końský ‘
osobliwy, zvláštní ‘
połowa, polovice ‘
tkliwy, dojemný ‘

konný przestarz.
osoblivý przestarz.
polova przestarz.
tklivý książ.

10. Już na IV konferencji polonistów czechosłowackich w Pradze w roku 1987 (zob. E. Latko, 1988) podkreśliliśmy, że do aktualnych zadań polsko-czeskiej (słowackiej) konfrontacji lingwistycznej należy szczegółowa analiza i opis tzw. wyrazów zdradliwych w obu językach. W tym miejscu przedstawiamy tylko niektóre ważniejsze aspekty tego złożonego leksykologiczno-translatorskiego zjawiska. Nasze uwagi oparte są na materiale przygotowanej do druku książki pt. „Zrádná slova v polštině a češtině (lexikologický pohled a slovník)”.

Bibliografia

- Akulenko W. W.: Anglo-russkij i russko-anglijskij slovar' „łożnych družiej pieriewodczika”. Moskwa 1969.
 Balcerzan E.: Pisarze polscy o sztuce przekładu. Poznań 1977.
 Barto O.: O stylu Pilařových překlādů z moderní polské lyriky. In: Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 12, 1968, s. 105–114.
 Gottlieb K. H.: Wörterbuch der „falsche Freunde des Übersetzers” Russisch-Deutsch, Deutsch-Russisch. Moskwa 1985.
 Grosbart Z.: Heterofemia międzyjęzykowa czyli skutki nadmiernego zaufania do intuicji translatorskiej. In: Wielojęzyczność literatury i problemy przekładu artystycznego. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984, s. 29–44.
 Hladky J.: Zrádná slova v angličtině. Praha 1990.
 Kühnel H.: Kleines Wörterbuch der „falschen Freunde”, Deutsch-Französisch, Französisch-Deutsch. Leipzig 1979.
 Lebedziński H.: Elementy przekładoznawstwa ogólnego. Warszawa 1981.
 Lotko E.: O potrzebie pogłębienia konfrontacji języka polskiego i czeskiego. In: Z česko-polských jazykových a literárních styků. Praha 1988, s. 170–182.
 Niedziela Z.: Witold Bunikiewicz jako tłumacz poezji czeskiej. „Slavia Occidentalis” 24, 1964, s. 129–142.
 Orłós T.: Z badań nad frazeologizmami przymiotnikowymi w języku czeskim i polskim. In: Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej II, 1985, s. 143–149.
 Orłós T.: Polonizmy w czeskim języku literackim. Kraków 1987.
 Podgórzec Z.: „Pienne klaki” czyli dno przekładu. Nowe Książki 11–12, 1987, s. 92–93.
 Radina O.: Zrádná slova ve francouzštině. Praha 1975.
 Szulc A.: Podręczny słownik językoznawstwa stosowanego. Warszawa 1984.
 Voellnagel A.: Jak nie tłumaczyć tekstów technicznych. Warszawa 1980.
 Zaręba Z.: Polskie awantura i francuskie aventure. Studium kontrastywne. Poradnik Językowy, 1980, nr 1, s. 11–23.
 Żiwanowicz D.: Granica możliwości w przekładzie. In: Przekład artystyczny. O sztuce tłumaczenia II. Wrocław 1975, s. 367–379.

Objaśnienia skrótów

anat. anatomia
chem. chemia

ekon. ekonomia
ekspr. ekspresywny

elektr. elektrotechnika
książk. książkowy
neutr. neutralny
poet. poetycki

pot. potoczny
przestarz. przestarzały
rzad. rzadko używany
włók. włókiennictwo

Deceptive words in polish and czech *(Summary)*

This paper deals with interlingual homonymy and interference phenomena referred to metaphorically with the French term „faux amis du traducteur” (deceptive words). Its conceptual content depends on the degree of affinity between languages under investigation and is connected with the fact of deceptiveness of international vocabulary or that of words with an identical stem within a language family, e. g. the Slavic family. In our approach, deceptive words are those native and foreign lexical units which are formally congruent or similar but are semantically and/or stylistically distinct.

Deceptive words have a dual mode of existence – they are either systemic (e. g. Pol. staw „fishpond”, Czech. stav „state”) or textual (cf. Pol. ziemia „land” and Czech. půda instead of „země” in „Placówka” by B. Prus).

There are also deceptive words which are stylistically marked as either complete lexical units or as some senses of polysemic words, cf. Pol. biedny „poor”, Czech. 1. chudy, nemajetný, 2. skromný, 3. nešťastný and Czech. bídný emotive for 1. miserable, 2. dishonourable.

Deceptiveness can also involve morphological structure (univerzita – uniwersytet), valence and collocations (combinatorial properties).

Faux amis du traducteur en polonais et en tchèque *(Résumé)*

L'article concerne l'homonymie et les phénomènes d'interférence entre les langues appelés métaphoriquement à l'aide d'un terme français „faux amis du traducteur”. Sa perception (perception du terme) dépend de la parenté existant entre les langues analysées et elle est liée avec le trait de „faux amis du traducteur” du vocabulaire international ou avec les mots dont les racines sont identiques par exemple, dans la famille des langues slaves. Les mots qui sont de faux amis du traducteur sont des unités lexicales appartenant à la langue maternelle et à la langue étrangère qui, du point de vue formel, s'accordent ou se ressemblent, mais qui du point de vue sémantique ou/ et stylistique sont différentes. Ces mots possèdent un double statut; ils sont liés au système (par exemple, en polonais staw – „rybnik” et en tchèque stav – „stan”), et au texte (comp. en polonais ziemia et en tchèque půda au lieu de „země” dans le roman de B. Prus „Placówka”).

Il existe aussi des mots – faux amis du traducteur, qui sont marqués stylistiquement soit

en tant qu'unité lexicale tout entière, soit dans certaines significations des mots polysémiques; comp. en pol. *biedny*, en tchèque: 1. *chudý*, *nemajetný*, 2. *skromný*, 3. *nešťastný* et aussi *bídny*, expres. 1. *nędzny*, 2. *nikczemny*.

Le phénomène décrit peut concerner aussi la morphologie (*univerzita* – *uniwersytet*), la valence, la collocation et la combinaison des mots.